

Dorota Suśniak
Kaja Popoff-Szczepańska

Konferencja „Kontrwywiad II RP w systemie bezpieczeństwa państwa 1918–1939”

W ramach popularyzacji historii polskich służb specjalnych w dniach 6–7 listopada 2013 r. w Centralnym Ośrodku Szkolenia ABW w Emowie odbyła się druga edycja konferencji naukowej poświęconej kontrwywiadowi w II RP.

Cykl spotkań naukowych, zapoczątkowany w listopadzie 2012 r. w COS konferencją naukową poświęconą służbom specjalnym, ma na celu przybliżenie problematyki i zagadnień związanych z działalnością kontrwywiadowczą II RP.

Inauguracji tegorocznej konferencji dokonał zastępca szefa ABW płk Kazimierz Mordaszewski. Wśród prelegentów znaleźli się nie tylko wykładowcy akademicki z największych polskich uczelni, takich jak Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, ale również znawcy tematyki ze Straży Granicznej, Instytutu Pamięci Narodowej, Polskiej Akademii Nauk, Muzeum Wojska Polskiego oraz funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Ze względu na to, że poprzednia konferencja cieszyła się ogromnym zainteresowaniem, dla poszerzenia zakresu tematów do dyskusji i przedstawienia różnych punktów spojrzenia na problematykę kontrwywiadowczą zaproszono także gości zagranicznych. Swoje wystąpienia zaprezentowali przedstawiciele Rumuńskiej Służby Informacyjnej (SRI) oraz Wojskowego Instytutu Historycznego z Czech. Wśród gości honorowych zaproszonych na konferencję nie zabrakło ministra sprawiedliwości Marka Biernackiego oraz członków rodziny gen. dyw. Stefana Roweckiego „Grota” – prof. dr hab. Krystyny Roweckiej-Trzebieckiej i Filipa Chrzanowskiego.

Wszyscy prelegenci zaprezentowali wyniki dotychczasowych badań dotyczących m.in.: organizacji i zadań jednostek kontrwywiadu, zwalczania szpiegostwa sowieckiego i niemieckiego. Znaczną część prelekcji poświęcono też kontrwywiadowczemu zabezpieczeniu granic państwa i województw przygranicznych oraz współpracy służb z administracją państwową. Zagadnieniem, które również cieszyło się dużym zainteresowaniem, była analiza struktur, kierunków i efektów działalności polskiego kontrwywiadu w okresie odzyskiwania niepodległości.

Ponieważ pełne i obiektywne poznanie rzeczywistego stanu – sukcesów i porażek polskich służb specjalnych II RP – jest niezbędnym elementem tworzenia zobiektywizowanego obrazu tego kluczowego momentu naszych dziejów, zwłaszcza w kontekście klęski w II wojnie światowej, na konferencji nie dyskutowano po raz kolejny na temat dobrze znanych sukcesów polskiej „dwójki”, takich jak akcja „Wózek” czy kontrowersyjne działania mjr. Żychonia czy rtm. Sosnowskiego. Referenci i dyskutanci skupili się przede wszystkim na kwestiach trudnych, wręcz bolesnych, jak np. dezinformacja polskich służb przez bolszewików w operacji MOR-Trust, błędna ocena intencji Niemiec i ZSRR w przededniu wybuchu wojny (pakt Ribbentrop-Mołotow), a także penetracja polskich służb przez wywiady przeciwnika. Nie zajmowano się jednak wyłącznie porażkami służb wojskowych. Dla równowagi i uhonorowania zasług zapomnianych i często zniesławianych po wojnie oficerów Policji Państwowej poruszono

również mniej znane tematy sukcesów polskiej cywilnej defensywy w walce z dywersją komunistyczną, niemiecką i ukraińską, przypominając sylwetki najznakomitszych polskich policjantów kontrwywiadu politycznego z Policji Państwowej.

Konferencja została podzielona na siedem sesji tematycznych:

1. Służby specjalne II RP – wstęp,
2. Z zagadnień ochrony kontrwywiadowczej II RP (cz. 1),
3. Ludzie służb specjalnych II RP (cz. 1),
4. Z zagadnień działalności wywiadowczej i kontrwywiadowczej służb specjalnych Rumunii i Czechosłowacji w dwudziestoleciu międzywojennym,
5. Z zagadnień ochrony kontrwywiadowczej II RP (cz. 2),
6. Ludzie służb specjalnych II RP (cz. 2),
7. Z zagadnień działalności kontrwywiadowczej w okresie II wojny światowej i w latach powojennych.

Szczegółowy program konferencji:

6 LISTOPADA 2013 r.

1. Prof. dr hab. Andrzej MISIUK (Uniwersytet Warszawski), *System służb specjalnych II RP*,
2. Dr Andrzej KRZAK (Uniwersytet Szczeciński), *Organizacja i zadania jednostek kontrwywiadu wojskowego centralnego i terenowego szczebla, ze szczególnym uwzględnieniem Samodzielnych Referatów Informacyjnych w latach 1918–1939*,
3. Prof. dr hab. Piotr KOŁAKOWSKI (Akademia Pomorska w Słupsku), *Zwalczanie szpiegostwa sowieckiego i niemieckiego przez kontrwywiad II Rzeczypospolitej pod koniec lat dwudziestych*,
4. Prof. dr hab. Jerzy GAUL (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), *Józef Piłsudski a szpiegostwo w II Rzeczypospolitej*,
5. Dr hab. Bolesław SPRENGEL (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), *Aspekty śledcze ścigania szpiegostwa w przedwojennej Polsce*,
6. Prof. dr hab. Andrzej PEPLŃSKI (Akademia Pomorska w Słupsku), *Współdziałanie Policji Politycznej z Oddziałem II Sztabu Głównego WP*,
7. Por. dr Beata MAĆCIOR-MAJKA (Delegatura ABW w Krakowie), *Policja polityczna: zadania i ich realizacja w latach 1919–1926*,
8. Dr Dariusz GREGORCZYK (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie), *Działania administracji rządowej i Policji Województwa Śląskiego w kontrwywiadowczej ochronie Górnego Śląska w dwudziestoleciu międzywojennym (1922–1939)*,
9. Prof. dr hab. Henryk CWiĘK (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie), *Wywiad i kontrwywiad II Rzeczypospolitej wobec przygotowań niemieckich do wojny z Polską*,
10. Mjr SG dr Artur OCHAŁ (Morski Oddział Straży Granicznej), *Kontrwywiadowcze zabezpieczenie ćwiczeń i koncentracji Korpusu Ochrony Pogranicza*,
11. Dr hab. Robert MAJZNER (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie) *Problem osłony kontrwywiadowczej oraz zabezpieczenia tajemnicy na placówkach attaché wojskowych II RP*,

12. Mjr Marek ŚWIERCZEK (Centralny Ośrodek Szkolenia ABW w Emowie), *Operacja „MOR-Trust” wobec Oddziału II SG WP w świetle teorii dezinformacji*,
13. Dr Elżbieta ORMAN (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN), *Swolnieniomie na przełomie epok – od powstania styczniowego do niepodległej Rzeczypospolitej*,
14. Dr Czesław Andrzej ŻAK (Centralne Archiwum Wojskowe), *Pułkownik Ignacy Boerner – oficer służb II Rzeczypospolitej*,
15. Dr Jerzy BEDNAREK (Instytut Pamięci Narodowej), *Józef Kasprzak (1896–1951). Kierownik sekcji antykomunistycznej Policji Państwowej w Łodzi (1928–1939) w świetle dokumentów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego*,
16. Dr Tomasz SYPNIEWSKI (Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy), *Biografie oficerów i podoficerów „dwójki”, analiza porównawcza na podstawie wybranych not biograficznych żołnierzy pełniących służbę w Postęrnku Oficerskim nr 1 (w Mławie) Ekspozytury nr 3 Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego*,
17. Marcin MAJEWSKI (Instytut Pamięci Narodowej), *Jerzy Krzymowski – ostatni naczelnik Wydziału Bezpieczeństwa MSW*,
18. Alekse OVIDIU, Teodor BOGDAN-ALEXANDRU (Rumuńska Służba Informacyjna – SRI) *Od informacji do wywiadu w okresie międzywojennym – przypadek Rumuńskiej Służby Wywiadowczej (Romanian Intelligence Service, SSI)*,
19. Dr Karel STRAKA (Wojskowy Instytut Historyczny, Republika Czeska), *Czechosłowackie i polskie służby specjalne w kontekście stosunków sojuszniczych z Francją w latach 30. XX wieku*.

7 LISTOPADA 2013 r.

1. Dr hab. Tomasz BALBUS (Instytut Pamięci Narodowej, Dolnośląska Szkoła Wyższa), *Wydział Bezpieczeństwa (Społeczno-Polityczny) Delegata Rządu/Urzędu Wojewódzkiego w Wilnie (1922–1939). Struktury, kadry, zadania*,
2. Ppłk Ryszard OLESZKOWICZ (Centralny Ośrodek Szkolenia ABW w Emowie), *Samodzielny Referat Informacyjny Dowództwa Okręgu Korpusu nr IX w Brześciu*,
3. Dr Waldemar HANDKE (Instytut im. gen. dyw. Stefana „Grota” Roweckiego w Lesznie), *Referaty Bezpieczeństwa Starostw Zachodnich Kresów II Rzeczypospolitej – na przykładzie powiatów południowo-zachodniej Wielkopolski*,
4. Prof. dr hab. Marek KORNAT (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN), *Sowiecka operacja prowokacyjna przeciwko polskiemu posłowi w Bukareszcie Mirosławowi Arciszewskiemu w roku 1938 i stanowisko władz polskich*,
5. Dr hab. Aleksander WOŹNY, *Bezpieczeństwo II RP w świetle relacji (ocen) mjr. dypl. Leona Bortnowskiego – kierownika Referatu wyszkoleniowo-mobilizacyjnego Oddziału II SG (Wydział I)*,
6. Prof. dr hab. Bogusław POLAK (Politechnika Koszalińska), *Kpt. Jerzy A. Niezbrzycki („Wraga”) 1902–1968 – Sowieciolog czy oficer wywiadu?*
7. Prof. dr hab. Grzegorz MAZUR (Uniwersytet Jagielloński), *Kpt. Jerzy Niezbrzycki (1902–1968)*,
8. Konrad PADUSZEK (Służba Kontrwywiadu Wojskowego), *Jerzy Niezbrzycki – oficer i historyk dziejów Oddziału II SG WP*,

9. Bartosz NOWOŻYCKI (Archiwum Akt Nowych), *Ryszard Wraga–Jerzy Giedroyc: dzieje trudnej przyjaźni*,
10. Dr Paweł SKUBISZ (Instytut Pamięci Narodowej), *Oficer wywiadu mjr Tadeusz Nowiński – przyczynek do biografii*,
11. Prof. dr hab. Tadeusz DUBICKI (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa we Włocławku), *Stan rozpoznania kontrwywiadowczego Oddziału II Sztabu NW w kwietniu 1940 r.*,
12. Prof. dr hab. Michał POLAK (Politechnika Koszalińska), *Struktura organizacyjna Oddziału II Armii Polskiej na Wschodzie (APW) i 2. Korpusu 1942–1946*,
13. Prof. dr hab. Zbigniew WAWER (Muzeum Wojska Polskiego), *Kontrwywiad Armii Polskiej gen. Andersa w ZSRR i II Korpusu Polskiego*,
14. Dr Rafał LEŚKIEWICZ (Instytut Pamięci Narodowej), *Represje władz komunistycznych wobec funkcjonariuszy i żołnierzy służb specjalnych II RP*,
15. Dr Adam NOGAJ, *Sukcesy i klęski kontrwywiadu II RP na kierunku zachodnim widziane przez pryzmat 1939 r.*

Efektom spotkania tak wielu wybitnych znawców tematyki będzie przygotowany przez redakcję „Przeгляdu Bezpieczeństwa Wewnętrznego” drugi tom publikacji *Kontrwywiad II RP (1914) 1918–1945 (1948)*. Tom I, wydany po konferencji z listopada 2012 r., który ukazał się pod takim samym tytułem, zawiera następujące artykuły:

- Włodzimierz Suleja**, *Służby specjalne II Rzeczypospolitej. Ideowy rodowód*,
- Andrzej Misiuk**, *Cywilne służby kontrwywiadowcze w II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki*,
- Jerzy Gaul**, *Zarys problematyki działań kontrwywiadowczych na ziemiach polskich w latach 1914–1918*,
- Rafał Wojciech Tulicki**, *Wywiad i kontrwywiad II Rzeczypospolitej w okresie walk o granice w latach 1918–1922*,
- Czesław Partacz, Bogusław Polak**, *Wywiad i kontrwywiad formacji wielkopolskich 1918–1919. Postulaty badawcze*,
- Grzegorz Nowik**, *Wywiad bolszewickiej Rosji w Polsce i rola Biura Szyfrów w zwalczaniu sowieckiego szpiegostwa w latach 1918–1921*,
- Edward Długajczyk**, *Szkic do problematyki zwalczania obcego szpiegostwa w województwie śląskim w latach 1922–1939*,
- Robert Majzner**, *Zadanie kontrwywiadowcze w zakresie obowiązków attaché wojskowych w latach 1918–1939. Zarys problematyki*,
- Wojciech Skóra**, *Działalność polskiego kontrwywiadu wojskowego w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 1920–1939. Zarys problematyki*,
- Henryk Cwiąg**, *Z działalności służb specjalnych II Rzeczypospolitej zwalczających wpływy wywiadu Republiki Weimarskiej (wybrane problemy)*,
- Tadeusz Dubicki**, *Samodzielny Referat Techniczny (SRT) Oddziału II Sztabu Generalnego (Głównego) Wojska Polskiego. Geneza, organizacja, personalia*,
- Artur Ochał**, *Działalność kontrwywiadowcza Placówki Wywiadowczej KOP nr 1 „Suwalki”/„Grodno” (1929–1939)*,
- Beata Mąciór-Majka**, *Spory kompetencyjne między władzą wojskową a cywilną w działalności kontrwywiadowczej II RP*,

Andrzej Peplowski, *Funkcjonowanie i efekty działań polskiego kontrwywiadu ofensywnego w latach 30. XX wieku*,

Andrzej Krzak, „Afera Sosnowskiego” w świetle „sprawy Pfeifera”,

Marcin Majewski, *Kontrwywiad II RP wobec Ukraińskiej Organizacji Wojskowej (UWO) i Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN)*,

Michał Polak, *Współdziałanie społeczeństwa polskiego z wywiadem i kontrwywiadem II Oddziału SG w Wielkopolsce w latach 1938–1939. Postulat badawczy*,

Aleksander Woźny, *Kontrwywiadowcze bezpieczeństwo II RP przed 1 września 1939 r. w ocenach kpt. Mieczysława Dubika i rtm. Mieczysława Kamińskiego*,

Waldemar Grabowski, *Aspekty kontrwywiadowcze działalności władz cywilnych Polski Walczącej 1939–1945*,

Andrzej Krzysztof Kunert, *Ludzie przedwojennej „dwójki” w kontrwywiadzie Komendy Głównej i Komendy Okręgu Warszawa Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej*,

Andrzej Chmielarz, *Inspiracja czy mistyfikacja. Przyczynek do historii kontrwywiadowczego zabezpieczenia pracy Komendy Głównej AK*,

Konrad Paduszek, *Zarys organizacji i działalności polskiego kontrwywiadu w Ameryce Północnej i Południowej w latach 1939–1945*,

Tomasz Balbus, *Kontrwywiad Polski Podziemnej wobec okupacji sowieckiej (1944–1948). Zarys problematyki*,

Czesław Andrzej Żak, *Źródła do historii kontrwywiadu w latach 1914–1948 w zasobie archiwalnym Centralnego Archiwum Wojskowego*,

Rafał Leśkiewicz, *Źródła do historii kontrwywiadu w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej*,

Ryszard Oleszkowicz, *Materiały do „Bibliografii historii polskich służb specjalnych”*.

Zdjęcie 1. Konferencję zainaugurował zastępca szefa ABW płk Kazimierz Mordaszewski wraz z dyrektorem COS ABW w Emowie mjr. Zbigniewem Nawrockim.

Zdjęcie 2. Wśród gości honorowych nie zabrakło ministra sprawiedliwości Marka Biernackiego.

Zdjęcie 3. Uczestnicy listopadowej konferencji pozostawili pamiątkowe wpisy w kronice COS-u – na zdjęciu dyrektor Muzeum Wojska Polskiego prof. Zbigniew Wawer.

Zdjęcie 4. Bratanica gen. Stefana Roweckiego „Grota” prof. dr hab. Krystyna Rowecka-Trzebicka (z lewej) i Krystyna Junosza-Woysław, sekretarz redakcji Biuletynu Informacyjnego Światowego Związku Żołnierzy AK.